

Oğuz Atay'ın “Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan” Adlı Eserinde Eğitim ve Eğitim Sorunları

Arş. Gör. Dr. Yasemin ASLAN

Pamukkale Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

ybakir@pau.edu.tr

Özet: Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan, Oğuz Atay'ın eserleri arasında farklı bir yere sahiptir. Biyografik roman türünde kaleme alınmış eserde Mustafa İnan'ın hayatı anlatılır. Bu çalışmanın amacı, dönemin eğitim sorunlarının esere yansımalarını tespit ederek bu sorunların Mustafa İnan'ın hayatındaki yerini betimlemek ve Mustafa İnan'ın hocalığından hareketle bilim adamının taşıması gereken özellikleri belirlemektir. Bir Bilim Adamının Romanı, Mustafa İnan'ın yaşadığı ve yazıldığı dönemde özellikle üniversite eğitiminde meydana gelen değişiklikleri bire bir yansıtır. İncelemede, gerekli çalışmalar yapılmadan üniversite kurulmasının, var olan okulların üniversiteye dönüştürülmesinin, akademik hayatı değiştirmediği, bilimsel çalışma yapma zihniyetinin okullarının adlarının değiştirilerek gelişmeyeceği; bilim adamı olarak hocaların yayın yapmak ve bilimsel çalışmalar gerçekleştirmenin yanında kendisinden sonra gelenleri yetiştirme görevlerinin bulunduğu sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mustafa İnan, Bir Bilim Adamının Romanı, Oğuz Atay, eğitim, Darü'l Fünun.

Education and Education Problems in OğuzAtay's Novel “Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan”

Abstract: *Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan* has a unique place among OğuzAtay's works. The book written a biographical novel form describes the life of Mustafa İnan. The aim of this study is to identify the reflections of education problems of his era in the novel and determine the position of these problems in Mustafa İnan's life. Novel of a Scientistreflects the exact changes in university education in Mustafa İnan's life and the time in which the novel was written. In this study it is concluded thatnew universities should not be established unless necessary preparations aremade,turning the existing schools into universities cannot transform academic life and changing the school names does not improve the mentality of scientific studies; it is also concluded that in addition to making publications and carrying outscientific studies, scientists have the task of raising new scientists after themselves.

Keywords: Mustafa İnan, Bir Bilim Adamının Romanı, OğuzAtay, education, Darü'l Fünun.

GİRİŞ

Oğuz Atay'ın *Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan* adlı eseri ilk olarak 1975 yılında yayımlanmıştır.¹ Eserde Oğuz Atay'ın da hocası olmuş Mustafa İnan'ın hayatı anlatılır. Cahit Arf, *Bir Bilim Adamının Romanı* için yazdığı önsözde Atay'ın, romanı TÜBİTAK'ın bilim adamlarının hayatlarını romanlaştırma projesi kapsamında, gençlerin bilimsel araştırmacılığa özendirilmesini sağlamak için yazdığını ifade eder (Atay, 2000). Eser gerek dünya edebiyatında gerekse Türk edebiyatında örneklerine rastlanan bir biyografik romandır. Öztürk'e (2006) göre, Türk Edebiyatında anılan türde yazılmış Mehmet Emin Erişirgil (*Bir Fikir Adamının Romanı: Ziya Gökalp*), Mithat Cemal Kuntay (*İslamcı Bir Şairin Romanı: Mehmet Akif*), Erhan Bener (*Bir Bürokratin Romanı: Ünal Aytür*), İlhan Selçuk (*Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*) ve Hasan Ali Yücel (*Bir Dahinin Romanı: Goethe*)'in eserlerini bu kategori kapsamında saymak mümkündür. Biyografik roman türünde hem gerçek hayatın izdüşümleri belgelenir ve gözler önüne serilir; hem de yazarın belge ve bilgi bulamadığı durumlarda akışı tamamlamak ve estetik etki yaratmak amacıyla kurmaca unsurlara yer verilir. Biyografi önemli bir kişinin hayatı etrafında dönemi, olayları ve diğer insanları anlatırken biyografik roman bu çerçevenin içine kurguyu da katar. Biyografik romanın tek kişinin hayatı olması gerektiğini düşünen Selim İleri, o tek kişinin şahsında bütün bir meslek adamı çevresinin veya insan tipinin resmedilmesinden hareketle *Bir Bilim Adamının Romanı*'nın biyografi romanı olmadığını düşünmektedir: "Bir biyografi romanı değil yapıt. Tek kişinin yaşam öyküsünü dile getirmesine karşılık, birçok bilim adamının daha doğrusu 'namuslu yurttaş' dediğimiz birçok kişinin horlanmış, değerlendirilmemiş yaşantısını Mustafa İnan kimliğinde bulabiliyoruz. Oğuz Atay'ın insan çiziminde olağanüstü bir başarı gösterdiğini söyleyeceğim." (İleri, 2008,185).

Bir Bilim Adamının Romanı, Oğuz Atay'ın eserleri arasında farklı bir yere sahiptir. Roman istek üzerine kaleme alınan ismarlama bir eserdir ve yazılış sürecinde Mustafa İnan'ın eşi Jale İnan tarafından okunarak denetlenir (Ecevit, 2009, 399). Aslıhan Aksoy Sheridan'a göre Oğuz Atay'ın gerçek okurla bu huzursuzluk veren karşılaşması, Atay'ın sonraki üretimini de etkiler ve onun yazarlığı üzerinde derin iz bırakan bir deneyime dönüşür (Sheridan, 2009).

Bir Bilim Adamının Romanı'nda kurgusal unsura daha eserin başında Mustafa İnan'ın hayatını anlatan profesör ve öğrencinin karşılaşmasında rastlanır (Çetişli, 2004). Anlatıcı Profesör, İstanbul'a üniversite sınavına girmek için gelen delikanlıya Mustafa İnan'ın nasıl bir

¹ Oğuz Atay, *Bir Bilim Adamının Romanı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, 12. Baskı, 270s. (İncelemede bu baskı esas alınmıştır ve sayfa numaraları parantez içinde gösterilmiştir.)

ekol kurduğunu anlatır. Romanda, Mustafa İnan'ın bilim adamı olarak kişiliğinin yanında öğretmenliği ile ilgili bilgiler de verilir. Bu bağlamda Mustafa İnan'ın hocalığı anlatılırken övülmekle kalınmaz, İnan'ın öğrenciliği ve hocalığından yola çıkılarak öğrencide, öğretilmekte ve eğitim sisteminde ortaya çıkan yanlışlıklardan örnekler verilir.

Bu incelemede amaç Mustafa İnan'ın yaşadığı dönemde Türk eğitim sisteminin işleyişi ve öğrencilerle hocaların üniversite eğitimi ile ilgili görüşlerinin esere yansımalarını tespit etmek; eğitim sistemi ile ilgili akademik ve sosyal hayatta yapılan eleştirilerin sanat eserindeki tezahürünü ortaya koymaktır.

Hilmi Yavuz'un, nesnel olarak verilmiş Mustafa İnan üzerinde değil, Oğuz Atay'ın anlattığı, roman kişisi Mustafa İnan üzerinde durmak gerektiğine ilişkin tespitinden hareketle incelemede Oğuz Atay'ın roman kişisi üzerinde durulmuştur (Yavuz, 2008).

Romanda söz konusu edilen eleştirilerden önce Mustafa İnan'ın yaşadığı yıllarda üniversite eğitiminde meydana gelen değişikliklerle ilgili kısaca bilgi verilmesi yararlı olacaktır.

Cumhuriyet'in kuruluşunun onuncu yılında ilk üniversite reformu yapılır. Darülfünun'la ilgili İsviçreli pedagoji profesörü Albert Malche'den rapor hazırlaması istenir ve bu rapor doğrultusunda Darülfünun, İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülür (Özata, 2007).

Darülfünun'un içine kapanması, ülkede olup bitenlere kayıtsız kalması, Darülfünun'un kapatılıp İstanbul Üniversitesi'nin açılmasına neden olur (Widmann, 2000). Ancak bu kapatmada siyasi nedenler de etkilidir. "Darülfünun'un 1933'te kapatılmasında bilimsel olduğu kadar siyasal kaygılar da rol oynamıştır. Ama Darülfünun'un asıl kapatılma sebebi özgün, ciddi, topluma yararlı bilimsel çalışmaların yapılmaması; başka bir deyişle, Darülfünun'un bilgi üretmiyor, giderek sığ, skolastik bir alana kayıyor olmasıdır." (Berkem ve Aras, 2007, 18). Almanya'dan gelen profesörlerden biri olan Ernst E. Hirsch'e göre İstanbul Üniversitesi'nin kurulmasındaki amaç medrese ruhunu kökünden silip atmak ve yerine Batı Avrupa geleneğinde bir üniversitenin merkezini oluşturacağı bilim özgürlüğünü getirmektir (Hirsch, 1985). Değişiklikler yalnızca İstanbul Üniversitesi ile sınırlı kalmaz, Milli Eğitim bakanı da değişir (Öklem, 1973).

1946 yılında ilk kez "Üniversiteler Kanunu" adıyla bir düzenleme yapılır (Hatiboğlu, 2000). Bu düzenlemelerden sonra da Cumhuriyet hükümetleri ortalama on yılda bir üniversite yasası çıkararak değişiklikler yaparlar (Omay, 1990). Bu değişiklikler, doğal olarak, incelenen romanda izlenebilecek değişiklikler değildir.

Romanda, üniversite ve okullar odağında eğitim sistemi, üniversite başta olmak üzere okullarda öğretmenlik yapanlar ve öğrenciler eleştirildiği için bu eleştiriler üç grupta incelenebilir. Eğitim sisteminin genel işleyişi ile ilgili eleştiriler ilk grupta, hocalarla ilgili olanlar ikinci grupta, öğrencilerle ilgili olanlar ise üçüncü grupta değerlendirilebilir.

1.1. Eğitim Sistemi, Okul Eleştirisi

Bir Bilim Adamının Romanı'nda Türkiye'de üniversite kuruluşu ile ilgili bilgi verilmektedir. 1944 yılında Yüksek Mühendis Mektebi, İstanbul Teknik Üniversitesine dönüştürülür. Muallim muavini olarak Mühendis Mektebinde çalışan Mustafa İnan, İstanbul Üniversitesi'nde doçent olur. Gerekli alt yapı çalışmaları yapılmadan, öğretim elemanlarının yeterlilikleri göz önünde bulundurulmadan, bölümlerin şartlarında herhangi bir değişiklik olmadan yalnızca okulun adı değiştirilmiş, üniversite yapılmıştır. Mustafa İnan, İsviçre'de doktora yaparken sahip olduğu şartlara Türkiye'de doçent olduğu halde sahip değildir ve bu şartlarda çevresindekilere bilimsel çalışma yapmayı öğretmeye çalışmaktadır. (s.18-19) Malche raporundan on yıl sonrasında raporda Darülfunun'la ilgili yer alan eksiklikler, İstanbul Teknik Üniversitesi için de geçerlidir. Derslerin pek çoğu uygulamalı olarak ve deneyler yapılarak anlatılması gerekirken daha çok teorik olarak, laboratuvar çalışmalarına ve deneye yer verilmeden anlatılmaktadır. Söz konusu değişiklik kurumun adının değişmesinden ibaret kalır.

Romanda, anlatıcı Profesör, Mustafa İnan'la aynı zamanda yaşayan bilim adamlarının hayatlarını Mustafa İnan'ın hayatıyla karşılaştırır. Türkiye'de o dönemde yetişecek bilim adamlarını bekleyen zorluklar arasında damdan düşmek, hoca dayağı yüzünden okuldan soğumak, hastalanmak ya da işgal yüzünden yaşadığı yöreni terk etmek vardır. Ancak Batı'daki bilim adamları böyle zorluklar çekmemektedirler. Onlar kendilerine sağlanan olanaklar sayesinde istedikleri biçimde çalışmalarını sürdürmekte, yalnızca bilimsel çalışmalarla değil sanatla da ilgilenmektedirler.

Profesöre göre okullarda bilim adamlarından bahsedilmemesi bir eksikliktir. Profesör, çocukların Napolyon ya da Büyük İskender olmaya özendirilmek yerine bilim adamlarına özendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. (s. 28)

Torpil ve adam kayırma olmadan işlerin hallolmadığı düşüncesi yerleşmiştir. Mustafa İnan'ın babası da oğlunun torpili olmadığı için sınavları kazanamayacağını düşünür. Mustafa İnan'ın sınavları kazanması, yalnızca çalışarak da başarılı olunabileceğini gösterir. (s. 44)

Romanda üniversitelerde akademik ilerlemenin nesnel koşullara bağlı olmadığı ifade edilir. Akademisyenler yaptıkları çalışmalar değerlendirilerek ilerlemezler, atama yoluyla akademik ilerlemeleri gerçekleştirir.

“Saçı ve sakalı uzun olan –biraz uzun tabii- şairler filozof sanılıyordu: tarih, dil, sosyoloji gibi konularda biraz fikri olanlar –ya da fikri varmış gibi görünenler- bilgin olarak saygı görüyordu. Böyle bilginler de, biraz vakit geçince, artık olgunlaşmıştır düşüncesiyle hemen profesör yapılıyordu. Bilimsel aşamaların akademik bir çalışma sonunda, belirli bir düzeyde eserlerle geçileceği hiç akla gelmiyordu. (s.75) Malche raporunda profesörlerin, aynı kurumda çalışan profesörlerin oylarına göre atanmasının uygun olmadığı belirtilir (Özata, 2007). Mustafa İnan’ın hocalığı döneminde bu uygulamanın sürdüğü görülür.

Profesör, lise yıllarında alan seçimleri ile ilgili yanlışlıklar yapıldığını düşünmektedir. Çalışkan öğrencilerin, isteklerine ya da yeteneklerine bakmadan genellikle fen bölümlerini seçtiğini, bu alanlardan mezun olan öğrencilerin de yine aynı biçimde mühendisliğe yöneldiğini düşünmektedir. Profesör, mühendis olanların da serbest hayata atılıp zengin olmayı seçtikleri için üniversitede kalanların hayattan korkan pısrık insanlar olarak değerlendirildiklerini düşünmektedir. (s.82-83) Üniversite aşamasına gelmeden önce öğrencinin pek çok eşitsizliğe maruz kaldığı belirtilir. Kolejlere öğrenim görenlerin yanında dershanelerde yetişen öğrencilerle ekonomik gücü bunlardan ikisine de yetmeyen öğrenciler üniversitelere girmek için uğraşmaktadır.

1.2. Öğretmen Eleştirisi

Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan’ı merkeze yerleştirerek bilim adamının taşınması gereken özellikleri anlatır. Bilim adamı olmakla ilgili yanlış algılara yer verir. Bilim adamı olmak için asık suratlı olmanın, gözlük kullanmanın ve koyu renk kıyafetler giymenin yeterli olduğunu zanneden pek çok insan olduğunu düşünen profesör, bilim adamları içinde de bunların bilim adamı olmak için yeterli olduğunu düşünenlerin bulunduğunu ifade eder. (s.13)

Profesöre göre Mustafa İnan’ın akademik hayatı başlangıcından itibaren parlaktır. Mustafa İnan akademik anlamda pek çok ilki gerçekleştiren bir bilim adamıdır, ancak onun en önemli özelliği öğretmen oluşudur. Profesör, yalnızca akademik çalışmalar yaparak bilim adamı olunmadığını düşünür. Odasına kapanarak yalnızca kendi akademik kariyerini ilerletmek için çabalayanlar bilim adamı olarak eksik kalırlar. Bilim adamı öğrendiklerini çevresindekilerle paylaşan, kendisinden sonra gelenlere yol gösteren kişidir. Bilim adamı “ekol kurmak” zorundadır.

"Belki de bir gün insana ödül verirler bilime hizmet ettiği için.' Genç adama baktı: 'Mesela sana.' 'Efendim?' diye kendine geldi delikanlı: 'Ne verirler?' 'Bilim hizmet ödülü.' Parmağını salladı: 'Ama odana kapanıp kitaplara gömülmekle olmaz sadece, ekol de kuracaksın.' 'Sahi bu 'ekol kurmuş'u anlatacaktınız bana.' Orta yaşlı adam oturduğu sıradan kalktı: bir süre konuşmadan yürüdüler. 'Bilmem ki nasıl anlatsam. Meselâ ben şimdi sana bilim adamı olmanın yararlarını açıklamaya çalışırken, belki de küçük çapta bir «ekol» kurmaya çalışıyorum ne dersin?' (s.17)

Mustafa İnan'ın odası akademik tartışmaların yapıldığı, bu tartışmalardan yeni araştırma konularının çıktığı bir yerdir. Mustafa İnan, öğretmeyi ve öğrenmeyi seven biridir. Öğrencileri hoca olduktan sonra, onlardan yeni bir şey öğreneceği zaman 'çocuk gibi' sevinir. (s.21) Profesöre göre Mustafa İnan'ı diğer bilim adamlarından ayıran bu öğretme ve öğrenme isteğidir. Onun öğretme heyecanı ve öğrencilerinin başarılarına sevinmesinin anlatılması Mustafa İnan'ın nasıl bir insan olduğu sorusunun bir kısmını yanıtlar. Mustafa İnan, bildiklerini başkalarıyla paylaşmayı seven, öğrencilerinin kendisini geçmesinden korkmayan, öğrencilerinin başarılarına onlardan çok sevinen bir hocadır. Eserde hocalar arasında bilgi paylaşımının olmamasının üzerinde özellikle durulur. Hocaların bazılarının kendilerinden başkalarının ilerlemesini istemedikleri ifade edilir. (s.21)

Mustafa İnan'ın küçük yaşlardan itibaren arkadaşlarına anlamadıkları konularda yardım ettiği anlatılır. Mustafa İnan konuları anlatırken heyecan duymaktadır ve bu heyecanı kendisini dinleyenlere aktarmaktadır. Özellikle konuyu anlatacağı kişinin "dilinden anlaması" onlara nasıl daha iyi öğreteceğini bilmesi ile dikkat çeker. Mustafa İnan sınıfta ders anlatırken ya da birine bir şey öğretirken karşısındaki kişinin hazır bulunuşluk durumunu iyi değerlendirmekte ve ona göre anlatmaktadır. Profesör, ders anlatırken öğrencilerini sıkın hocaların kendilerinin de anlatırken sıkıldığını düşünmektedir. Ona göre öğretmen öncelikle kendisi anlattığı dersten zevk almalıdır. (s.37)

Mustafa İnan parasız yatılı okuyabilmek için sınavlara girer ve kazanır. Bu durum, onun arkadaşlarına daha fazla öğretmenlik yapmasını ve bu konuda kendini geliştirmesini sağlar. O, Matematik dersinde arkadaşlarının soyut ifadeleri anlamakta güçlük çektiğini, öncelikle soyut kavramların öğrenilmesi gerektiğini düşünmektedir. Mustafa İnan, arkadaşlarına ders anlatırken sorular sorar. (s. 44-45) Mustafa İnan çoğu zaman sorduğu sorulara kendisi cevap verse de soru-cevap tekniğini öğretmenlik yaşamı boyunca kullanır.

Mustafa İnan'ın öğrencilere daha anlaşılır bir dille problemleri anlatabilmesi üniversitedeki hocalarından önce ortaokul ve lise öğretmenleri tarafından fark edilir. Matematik gibi derslerde öğretmenler gerekli gördükleri yerlerde bazı soruları bir kere de Mustafa'nın anlatmasını isterler. Bu derslerde Mustafa İnan, sınıfta öğretmen gibi davranır, dersin öğretmenin varlığını unuttur. (s. 52) Kozmografya kitabı yazarı Oğuz Atay, romanda kendisinin de verdiği bir dersi örnek olarak gösterir. Bazı hocaların öğrencilerden sınavlarda bütün kitabı ezberlemelerini beklediğini, ancak bunun yerine öğrencilerin kopya çekmeyi tercih ettiğini belirtir. Her dersin bir anlatma yönteminin olduğu ve bu yöntemin Mustafa İnan tarafından bilindiği dile getirilir. (s.55)

Mustafa İnan, bir seminer için kendisinden yardım isteyen öğrencisi Esin İnan'a bu seminerde amacının eğriyi çizmek olmadığını, eğriyi çizmekle ne yarar sağlanacağını göstermesi gerektiğini söyler. (s. 57) Seminer hazırlamak ve bilim adamlarının buna alışmasını sağlamak Mustafa İnan için çok önemlidir. Bilgiyi paylaşmaktan yana olan İnan, çalışılan her konuda seminer hazırlanması için öğrencilerini teşvik eder. Her bahar yarıyılında yapılan, Mustafa İnan'ın çok önem verdiği "Tatbiki Mekanik Seminerleri" onun ölümünden sonra İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından "Mustafa İnan Tatbiki Mekanik Seminerleri" biçiminde adlandırılır (İnan, 2008).

Mustafa İnan derslerde anlatılan konuların öğrenilmesinin yararlarının öğrencilere gösterilmesi gerektiğini düşünmektedir. Daha öğrenciyken öğrencilere verilen cezalarla ilgili olarak öğretmenlerine düşüncelerini anlatmakta ve öğretmenlerin cezaları affetmesini sağlamaktadır. Bir tören dönüşü öğrencilerden birine elbiselerini çıkartma cezası veren öğretmen de bu cezadan Mustafa İnan'ın söyledikleriyle vazgeçer. (s. 60)

Mustafa İnan daha ortaokuldayken öğretmen olmaya karar vermiş ve kendisini buna göre yetiştirmiştir. Ömrü boyunca dışarıya iş yaparak daha rahat yaşama şansı varken yalnızca hocalık yapmayı sürdürür, ancak ekonomik olarak sıkıntı çeker. (s. 62) Mustafa İnan'ın asistanı, hocasına nasıl ders anlatacağını sorar. Mustafa İnan, öğrencisine yıllardır bildiği kendi kendine uyguladığı yöntemlerle nasıl doğru ders anlatacağını açıklar. O dönemde mühendislik doktorasını yapmış, derse girecek hocaların ders anlatımıyla ilgili bilgilerinin olmaması ilgi çekicidir. Alanıyla ilgili en iyi biçimde öğrenimini sürdüren hocaya sınıfta nasıl ders anlatacağının bilgisinin verilmediği anlaşılmaktadır. Günümüzde doktora eğitimi sırasında öğrencilere öğretmenlikle ilgili bir ders verilmektedir. O güne kadar öğretmenlik mesleğiyle ilgili akademik bilgi almayan doktorantların bir dersle sınıfta nasıl ders anlatacakları hakkında

düşüncelerinin olması beklenmektedir. Esin İnan, hocasının ders anlatma konusunda söylediklerini ise aşağıdaki sözlerle aktarır.

"Rastgele yapamazsınız bu işi," derdi. "Karşınızdaki öğrencinin karnı ağrıyabilir, canı sıkılabilir, ders dinlemek istemeyebilir, dalar gider, sınıftan kopar. Bu duruma izin verirsen bir numaralı suçlu sen olursun. Sen tahtada o çocuk ile bilgi arasındaki köprüsün. Onu alacaksın, başka yollara gitmesine izin vermeden bilimin, bilginin güzelliğini hissettirerek o köprüden geçireceksin. Bunu yapabilirsen işte o çocuk tattığı lezzeti hep almak isteyecektir. Bunu yapabilmek için kendin konuyu çok iyi bileceksin. Yanına not, kitap almayacaksın, öğrencinle arana tahta ve tebeşirden başka bir şey sokmayacaksın" (İnan, 2008, 73).

Esin İnan'ın aktardıklarından da anlaşıldığını üzere Mustafa İnan, ders anlatırken çoğunlukla anlatım tekniği kullanan bir hoca olduğu halde sınıftaki her öğrencisinin derse olan ilgisini üst seviyede tutmaya çalışmaktadır. Öğrencinin pek çok nedenle derse olan ilgisinin azaldığı durumlarda hocanın görevinin o dersi daha çok ilgi çekici hale getirmek olduğunu düşünmektedir. Eğitim Fakülteleri'nde Öğretim İlke ve Yöntemleri derslerinde etkili ve verimli ders anlatmanın yolları öğretilmektedir. Burada öğretmen adaylarına öğrencileriyle göz teması kurmaları gerektiği, anlatılan konuyu merak etmelerini sağlamaları gerektiği ve ders içerisinde farklı yollarla öğrencinin ilgisini konunun üzerinde tutmaları gerektiği öğretilmektedir. Mustafa İnan, asistanlarına, hoca olacak öğrencilerine bu dersin içeriğine uygun önerilerde bulunmaktadır.

Mustafa İnan'ın öğrenciliği döneminde de derslerini öğrencilerine anlattıran, yeri geldiğinde gerekli düzeltmeleri yapacağını söyleyerek dersi öğrencilerine teslim eden öğretmenler vardır. (s.72-73)

Mustafa İnan'a ders veren hocalar arasında öğrencilerine sırtı dönük olarak sürekli tahtada ders anlatan hocalar bulunmaktadır. (s.85) Bu hocalardan bazılarının yazdığı okunmamakta, söyledikleri ise zor duyulmaktadır. Profesöre göre bu tip hocalar, öğrenciye sırtlarını döndükleri için onların anlatılanların ne kadarını anladıklarını fark edemezler. (s.86) Hocalar öğrencilerinin konuyla ne kadar ilgilendikleriyle ya da konuyu anlayıp anlamadıklarıyla ilgili fikir sahibi olmadan ders anlatırlar.

Mustafa İnan, hocanın "dağılmadan" anlatacağı dersi düşünmesi gerektiğini, sınıfta hocaya kimsenin karışamayacağını ancak geç kalan öğrencilerin dersi bölebileceklerini söyler. (s.125) Hoca, asistanlarının doktora tezi, sınavlar, doçentlik tezi, sonra yine sınavlarla birlikte maddi olarak da sıkıldıklarını düşünmektedir. (s. 125-126)

Mustafa İnan, derslerinde öğrencilerinin matematik bilgilerinin yetersiz olduğunu gördüğü yerlerde matematikteki konulardan da söz eder. Onun için öğrencinin seviyesi, hazır bulunuşluğu önemlidir. Anlatıcı profesöre göre bazı hocalar öğrencilerin dersle ilgili önceki bilgileriyle ilgilenmezler, kendi anlatacaklarını teorik olarak anlatırlar ve teorinin dışına çıkamazlar. (s. 127)

Profesöre göre Mustafa İnan, ihtirası olmayan biri değildir. Hoca olmak istemesinin nedeni insanları değiştirmek, doğru bildiği biçimlere sokmak istemesidir. Ancak Mustafa İnan, ne insanları ne de kurumları düzeltmek ister, o iyi olmayan her şeyden kurtulmak ister. (s. 137) Aynı zamanda Mustafa İnan, tartışmayı sevmeyen, öğrencileri karşısına alıp bildiklerini anlatmak isteyen biridir. Derslerinde de bu yüzden anlatım tekniğini kullanır ve sınıfta bu anlatımı bozacak hiçbir şeyin olmasını istemez. Anlatımı bozulduğu için derse geç kalanlara sinirlenir.² (s. 138)

Profesör, üniversitede kapalı sistem içinde yetişen öğrencilerin, hocalarını efsaneleştirdiğini, hocaların da yarı tanrı biçiminde dolaştıklarını, her zaman asık suratlı olduklarını hiç gülmediklerini, gülmenin doktora sonrasında unutulmuş bir eylem olduğunu ifade eder. (s.170, 171) Mustafa İnan, öğrencilerinin sorunlarıyla ders dışında ilgilenen bir hoca, rektör olduğu için öğrencileri tarafından çok tanrılı hocalar sisteminin Zeus'u konumuna getirilir, başka insanlar gibi gülüp eğlenebileceği bile düşünülmez. (s.172)

Romanda bilimin ne olduğu ve bilim adamı olmakla ilgili olarak getirilen eleştiriler dikkate değerdir. "Bilim"e bakış sorgulanır, bilim dünyasında çalışan insanların "bilim" algılarına dikkat çekilir. Bilimin, bu işi yapanlar tarafından geçilecek sınavlara indirgenildiği, alınacak unvanlar için bilimsel çalışmaların bir kenara bırakıldığı belirtilir. Bilimsel çalışmalardan ziyade ilişkilerin ön planda olduğu, akademik çalışma yapan kişilerin kadro alabilmek için kendilerine kadro verecek kişilerle iyi ilişkiler kurmaya çalıştıkları vurgulanır. Alan seçiminin dahi boş kadro olup olmamasına göre yapıldığı, bilime hizmetin göz önünde tutulmadığı ifade edilir. Kadro alabilme endişesiyle bilim adamlarının "bilim"den başka şeylerle uğraşmak durumunda kaldığı, hatta bu kadroların bilimsel çalışmalardan başka koşulları sağlamakla alındığı belirtilir. Bilimsel olarak alınmaya hak kazanılan kadroların başka nedenler göz önünde bulundurularak verilmeyeceği, iyi ilişkileriniz yoksa kadro onaylarınızın bekletilebileceği ifade edilir. (s.176-177)

² Bu durum babasının dersini izlemeye giden Hüseyin İnan'ın da dikkatini çeker. Hüseyin İnan, "*Babam Mustafa İnan*", Bilgiye Yatırım Birlikteliğinin Gücü, İTÜ Mustafa İnan Kütüphanesi, 2008, s.76.

Profesöre göre, kurulu düzenin sürmesinin nedeni kendileri profesör oluncaya kadar hocalarından eziyet gören hocaların kendilerinden sonrakilerin de aynı yollardan geçmesini istemeleridir.

"Bu dünyanın düzeni bizim gibi olanlara göre ayarlanır. Biz de zamanında profesörün çantasını taşımıştık, paltosunu tutmuştuk, kitaplarını, makalelerini temize çekmiştik. Şimdi yorulduk artık: Paltomuzu tutacak, çantamızı taşıyacak genç asistanlara ihtiyacımız var." (s.178)

Profesör, iyi hocaların aynı zamanda iyi öğrenciler yetiştirmeleri gerektiğini, hocaları öğrencilerinin yaşatacağını düşünmektedir. Ona göre Sokrates de öğrencisi Platon sayesinde ölümsüzler arasında yer almıştır. Burada üniversitedeki bilim adamlarının bilimsel çalışmalarının yanında öğrenci yetiştirmeleri gerektiği vurgulanır. Hocayı yaşatacak olan kendisi gibi akademik anlamda ilerlemiş öğrencileridir.

"İyi hocaların kendileri gibi çok esaslı öğrencileri olmalı ki, Mustafa Hoca efsaneleri hiç unutulmasın. Biliyorsun Sokrates de ancak Platon gibi bir öğrencisi olduğu için ölmezler arasında yer aldı." (s.208)

Bir Bilim Adamının Romanı'nda üniversite hocaları, teorinin dışına çıkmadıkları, uygulama ve deneye yer vermedikleri, kendi akademik kariyerlerine odaklanıp yalnızca bilimsel çalışma yapıp öğrenci yetiştirmedikleri, öğrencinin hazır bulunuşlukları ile ilgilenmedikleri, sırtları öğrenciye dönük bir biçimde ve öğretmen merkezli ders anlattıkları için eleştirilirler. Mustafa İnan da derslerini öğretmen merkezli anlatmaktadır ancak o öğrencilerini deney yapmaya ve seminer hazırlamaya yönlendirir, ders anlatırken duyduğu heyecanı öğrencilerine de aktarır ve öğrencinin ilgisini derste tutmayı başarır. Mustafa İnan, ders vermeyi her zaman ciddiye alan bir hocadır ve hasta olduğu bir günde okula gitmemesini söyleyen eşine 'Bu iş şakaya gelmez, bir mühendisi iyi yetiştirmesek, sonra felâketlerle karşılaşırız; yapılar çöker, şakası yok bunun.' der. (s.237)

1.3. Öğrenci Eleştirisi

Fen Fakültesi sınav sonuçlarını öğrenmeye gelen delikanlının kapıların üzerindeki isimliklere bakarak profesör olmanın uzak ve düşünülmesi zor bir gelecekte olduğu kanaatine varması dikkate değerdir. Fen Fakülteleri bilim adamı yetiştirmek üzere öğrenci alan fakülteler olmasına karşın, bu fakülteyi kazanan herhangi bir öğrenci için ilk amaç üniversitede kalıp araştırmalar yapmak ve akademik olarak ilerlemek değildir. Bu fakülteleri kazanan öğrenciler bilim adamı olmak için buralara kayıt yaptırmazlar. Onlar da bitirdiklerinde yapabilecekleri bir

meslekleri olmasını ve giderlerini karşılamak için para kazanabilecekleri bir iş sahibi olmayı isterler.

“Kapılardaki yazılara baktı: sarı madenler üzerinde profesörler. Çok uzak ve düşünülmesi zor bir gelecek.” (s.12)

Profesör, üniversite tercihinin nasıl yapıldığına dair düşüncelerini söylerken, üniversiteye gelenlerin çoğunun kazançlı bir iş sahibi olmayı önemsediklerini, yapacakları işten çok, kazanacakları parayı düşündüklerini ifade eder. Mustafa İnan’ın hayatını dinleyen öğrenci üniversitenin yaptığı sınavı kazanmış ancak hangi fakülteye kayıt yaptıracağına karar verememiştir. Henüz merkezi sınav sisteminin uygulanmadığı bu dönemde öğrenci her üniversitenin kendi yaptığı sınavına girmekte ve bundan sonra istediği fakülteyi tercih etmektedir. Anlatıcı, bu tercihlerde kayıt olunacak bölümün özelliklerinden çok, kazanılacak para ile ilgilenilmesini eleştirir. Profesöre göre para kazanmak için üniversitede okumaya gerek yoktur; insan memlekette dükkân açarak da para kazanabilir. (s.13)

Profesör, üniversite öğrencilerinin derslere ve hayata yaklaşımlarını eleştirir. Üniversite öğrencilerinin çalışmadıklarını, formülleri ezberleyip daha önceki sınav sorularını öğrendiklerini ve sınav sonunda unuttuklarını söyler. Ona göre öğrencilerin formüllerin arkasındaki matematikçiyi öğrenmek istememelerinin yanında bu onlara öğretilmemektedir. Okullarda formüllerin arkasındaki bağlantılar öğretilmemektedir. (s.67, 70)

“Türkiye’de hukuk öğrenimim sırasında profesörlerimizin kürsüden anlattıklarını olabildiğince not eder, kimi profesörlerin yayınladıkları ders notlarını da alır, sınavlara gerek bunlardan gerek kendi notlarımızdan yararlanarak, daha doğrusu, bunlardaki bilgileri ezberleyerek hazırlanırdık.

Avrupa’da ise profesörlerden çoğunun ders kitabı yoktu, onlar bizlere kaynak kitap olarak, başkalarınca yayınlanmış olan geniş boyutlu yapıtların adlarını yazdırırlar, verdikleri dersleri o yapıtların içinden ayrıntılı biçimde öğrenmemizi, özellikle kendi düşüncelerimizle birlikte değerlendirmemizi isterlerdi.” (Velidedeoğlu, 1990,9)

Mustafa İnan çoğu öğrencisi için diğer hocalarla iletişim kurma yolu anlamına gelmektedir. Öğrenciler diğer hocalara ulaşamadıkları için Mustafa İnan’a başvurumaktadırlar.

“Öğrenciler çoğu zaman ‘ilim’ için değil, ‘idare’ ile ilgili olarak hocaya başvuruyorlardı. Aman hocam diyorlardı, şu dersin hocasına deyin de idare etsin bizi, durmadan sınıfta bırakıyor. Mustafa İnan da bir gün dayanamadı, çünkü en iyi öğrencisi, 20 üzerinden 9 alarak

kalmıştı. Mustafa İnan eski hocasına durumu anlattı; hoca da sevdiği öğrencisi Mustafa İnan'ı gücendirmek istemedi; biraz söylendi, biraz homurdandı, ama sonunda bu öğrenciyi hem de 20 üzerinden 9 alan herkesi birden geçirdi. Eski hocalara dünyanın değişmekte olduğunu, öğrencinin başarısızlığından biraz da kendilerini sorumlu tutmak gerektiğini anlatabilmek kolay değildi. Onlara düzen değişikliğinden filân bahsetmek mümkün müydü?" (s.222)

Romanda Mustafa İnan'ın hayatını dinleyen öğrenci ne yapacağını bilememektedir. Roman boyunca öğrencilik-hocalık-üniversite ile ilgili yapılan bütün eleştiriler Mustafa İnan'ın kendi hayatını dinleyen gençle konuşması olarak düzenlenmiştir. Burada eğitim sisteminin nasıl başarı odaklı, sınav geçme odaklı bir sistem olduğu, öğrencilerin kendileri daha az yoracak yöntemler aradıkları, hocaların kendilerinden başka kimsenin ilerlemesini istemedikleri anlatılır. (262-268)

Sonuç

Bir Bilim Adamının Romanı'nda yüksek öğretimde okullaşma üzerine ciddi eleştiriler vardır. Bu yüzden eserde altyapı çalışması yapılmadan üniversite açılması eleştirilir. Gerekli şartlar sağlanamadan açılan okullarda uygulamalı ve deneye dayalı olarak yapılması gereken derslerin anlatıma dayalı olarak yapıldığı, vurgulanır. Bilim adamı olarak yetişecek kişilerin geçim sıkıntısı, sağlık sorunları gibi nedenlerle bilim adamı olacakları yaşlara gelemeden kayboldukları belirtilir. Öğrencilerin bilim adamı olmaya, bilime hizmet etmeye özendirilecekleri yerde kumandan, imparator, lider olmaya özendirilmeleri eleştirilir. Torpili olmayan insanların başarılı olamayacakları düşüncesine sahip insanların varlığına dikkat çekilir. Akademik ilerlemenin nesnel koşullara bağlı olmaması eleştirilir. Meslek seçiminin ilgi ve yeteneklere göre değil mezun olduğunda sağlanılacak kazanca göre yapıldığı öğrencilerin doğru yönlendirilmediği vurgulanır.

Bir Bilim Adamının Romanı'nda en çok eleştiri hocalara yöneltilir. Bilim adamı olarak hocaların en önemli görevlerinin iyi öğrenciler yetiştirmek olduğu, iyi bir hocanın, öğrencisinin başarılarına sevinmesi gerektiği belirtilir. Bilim adamı olmak için gerekli şartlara sahip olmayanların, ciddi bir yüz ifadesi ve gözlük kullanarak kendilerini bilim adamı gibi göstermeye çalışmaları eleştirilir. Hocaların, ders anlatırken öğrencilerinin daha önceki bilgilerini dikkate almaları gerektiği, öğrencinin daha iyi anlaması için doğru düzeyde örnekler verilmesi gerektiği ifade edilir. Ders anlatan hocanın görevleri arasında dersi zevkli hale getirmek de bulunur. Anlattıkları dersten zevk almayanların iyi ders anlatamayacakları vurgulanır. Hocaların önerdikleri kitaplardaki bilgileri sınavlarda aynı biçimde istemelerinin öğrenciyi sınava endeksli

çalışmaya ve ezberlemeye yönelttiği ifade edilir. Hocaların nasıl ders anlatacaklarını önceden planlamaları gerektiği, hazırlık yapmadan derse girilmemesi gerektiği, aynı ses tonuyla ve sürekli aynı konumda bulunarak ders anlatmanın dersi sıkıcı hale getirdiği belirtilir. Bilimin bilgiyi paylaşarak ilerletilebileceği vurgulanır. Bilgisini paylaşmayan, başkalarının kendi bildiklerini öğrenmesini istemeyen bilim adamlarının yalnızca kendilerine hizmet ettikleri ifade edilir. Romanda Mustafa İnan, öğrencilerinin başarısıyla sevinen, çevresindeki akademisyenlerin ilerlemeleriyle mutlu olan, onlarla bildiklerini paylaşmaktan çekinmeyen bir bilim adamı ve çok iyi ders anlatan bir hoca olarak çizilir. Mustafa İnan, çevresindeki kötü örneklerle rağmen iyi bir öğretmendir.

Bir Bilim Adamının Romanı'nda öğrenciler sınav odaklı çalışmaları, sınavda çıkmayacak bilgiye değer vermemeleri, kısa yoldan daha fazla para kazanmanın yollarını aramaları nedeniyle eleştirilirler. Ancak öğrenciler en az eleştirilen gruptur. Eserde daha çok öğrencilerin daha kolaycı davranmalarına neden olan sınav sistemi ve onları yetiştirirken sorumluluklarını tam olarak yerine getirmeyen bilim adamları ön plana çıkarılır.

Bu inceleme göstermektedir ki bir belgesel eser, bir biyografi veya kurmaca bir eser olarak roman yalnızca kendi türüne ilişkin öğeler içermez. Yazarın, anlatıcının ve kahramanın nitelikleri ve niyetleri çerçevesinde dönemin çeşitli sorunlarına yönelik tespit, çözümleme, eleştiri ve çözüm önerileri de yer alır. *Bir Bilim Adamının Romanı* adlı eser işte bu bağlamda akademik kimlik, akademik etik ve akademik kurumlar üzerine eleştirel biçimde odaklanan bir siyasetname olarak da görülebilir.

KAYNAKLAR

- Aras, N. K., Dölen E., Bahadır O., (Ed.), (2007). *Türkiye'de Üniversite Anlayışının Gelişimi*. Ankara: Tüba.
- Atay, Oğuz, (2000). *Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan*. İstanbul: İletişim.
- Berkem, A. R, Aras, N. K., (2007). Modern Üniversite Çağının Türkiye'de Başlaması. N. K. Aras, E. Dölen, O. Bahadır (Ed.), *Türkiye'de Üniversite Anlayışının Gelişimi*. (s.17-18). Ankara: Tüba.
- Çetişli, İsmail, (2004). *Metin Tahlillerine Giriş/2*. Ankara: Akçağ.
- Ecevit, Yıldız, (2009). *"Ben Burdayım" Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*. İstanbul: İletişim.
- Hatiboğlu, M. Tahir, (2000). *Türkiye Üniversite Tarihi*. Ankara: Selvi.
- Hirsch, Ernst E., (1985). *Hâtıralarım*. Ankara: Türkiye İş Bankası.
- İleri, Selim, (2008). Bir Bilim Adamının Romanı Değil. *Oğuz Atay'a Armağan Türk Edebiyatının "Oyun/Bozan"ı* içinde (s.184-186). İstanbul: İletişim.

- İnan, E., (2008). Bir Bilim Sanatçısı: Mustafa İnan. *Bilgiye Yatırım Birlikteliğinin Gücü* içinde, (s. 64-74). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- İnan, E., İnce S., Kaygusuz, A., (2008). (Yay. Haz.) *Bilgiye Yatırım Birlikteliğinin Gücü*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- İnan, H. (2008). Babam Mustafa İnan. *Bilgiye Yatırım Birlikteliğinin Gücü* içinde, (s. 75-79). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- İnci, Handan, (2008). (Haz.), *Oğuz Atay'a Armağan Türk Edebiyatının "Oyun/Bozan"ı*. İstanbul: İletişim.
- İnci, Handan-Türker, Elif (2009). (Haz.) *Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum*. İstanbul: İletişim.
- Omay, E., (1990). Üniversitenin Toplum Yapısındaki Yeri. *Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümleri* içinde (s.17-29). İstanbul: Can.
- Öklem, Necdet, (1973). *Atatürk Döneminde Darülfunun Reformu*. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Özata, Metin, (2007). *Atatürk Bilim ve Üniversite*. Ankara: Tübitak.
- Öztürk, Nurettin, (2006). Roman ve Otobiyografi. *Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, Bahar, Cilt 1, Sayı:2, 57-87.
- Saylan Türkan, Üskül Zafer (Yay. Kur.) (1990). *Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümleri*. İstanbul: Can.
- Sheridan R. A. A., (2009). Oğuz Atay'da Okurluk Halleri. *Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum* içinde (s.127-138). İstanbul: İletişim.
- Velidedeoğlu, H. V., (1990). Gerçek Üniversite ve Medrese. *Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümleri* içinde (s.13-16). İstanbul: Can.
- Widmann, Horst, (1999). *Atatürk ve Üniversite Reformu*. İstanbul: Kabalcı.
- Yavuz, Hilmi, (2008). Biyografik Roman ve Nesnel Gerçeklik: Bir Bilim Adamının Romanı. *Oğuz Atay'a Armağan Türk Edebiyatının "Oyun/Bozan"ı* içinde (s.181-183). İstanbul: İletişim.